

Dluhy? České domácnosti o nich vědí své

Ve starém Řecku upadl předlužený nešťastník i s rodinou do „dluhového otroctví“. Platil fyzickou prací, někdy i celý život. Podle knih Mojžíšových byly naopak členům společenství jednou za sedm let všechny dluhy odpuštěny. Korán povoloval insolventním **na splacení určitý čas**, Čingischán je trestal smrtí. To vše zadluženým v České republice nehrozí.

V riziku je pouze 4,9 % úvěrů obyvatelstvu, jeho zadluženost stoupla loni jen o 5 %. Kde jsou ty předchozí třetinové meziroční růsty dluhů?

Tempo půjček klesá

Bankovnímu sektoru České republiky dlužili úvěrování z řad obyvatelstva v závěru loňského roku přes bilion korun. Na celkové zadluženosti obyvatelstva ve výši 1 007,7 mld. Kč se podílely především úvěry na bydlení (772,7 mld. Kč), výrazně méně pak úvěry na spotřebu (195,9 mld. Kč). Ostatní úvěry obyvatelstvu, kam patří např. úvěry na vzdělání nebo

na nákup cenných papírů, dosáhly 39,1 mld. Kč. Za letošní první tři měsíce stoupla zadluženost obyvatelstva o dalších 3,5 mld. Kč – jen velmi umírněně ve srovnání s dvacetimiliardovými přírůstky za téže období 2008 a 2009. I proti výsledku prvního čtvrtletí roku 2010 (+8,7 mld. Kč) byl letošní přírůstek zadluženosti obyvatelstva jen zhruba třetinový a proti loňskému srovnatelnému období (+5,5 mld. Kč) dále klesl.

Lidé se tedy chovají rozumně – se svými dluhy brzdí. Nejde však o návrat k „české přirozenosti“, pro kterou byla dlouhé desítky let typická averze k dluhům. Teď je k tomu nutí ekonomická realita.

Mentální odpor Čechů k dluhům...

Koncem roku 1995 vykazoval bankovní sektor celkové úvěry a pohledávky za klienty z řad obyvatelstva ve výši pouhých 19,2 mld. Kč, z toho úvěry na bydlení jen 6,2 mld. Kč. Příčinou tohoto stavu však nebyla jen nechuť domácností dlužit peníze, která patřila k české mentalitě dlouhodobě. I banky totiž v té době sektor domácností prakticky ignorovaly a úvěry nenabízely – možná kvůli malému zájmu, který od lidí očekávaly. Půjčovaly především firmám a malým podnikatelům, obyvatelstvo s nabídkou úvěrových produktů neoslovovaly.

ly – nejen banky, ale i společnosti splátkového prodeje a leasingové společnosti ve velkém rozjely marketing, některé byly i ochotné slevit ze svých marží. Peníze od bank byly dostupné snadno. Co však působilo v českých podmínkách jako nejsilnější akcelerátor růstu úvěrů domácnostem, byl jejich hlad po vlastním bydlení. Projevil se zejména v první polovině minulé dekády.

Úvěry na bydlení rostly i v krizi

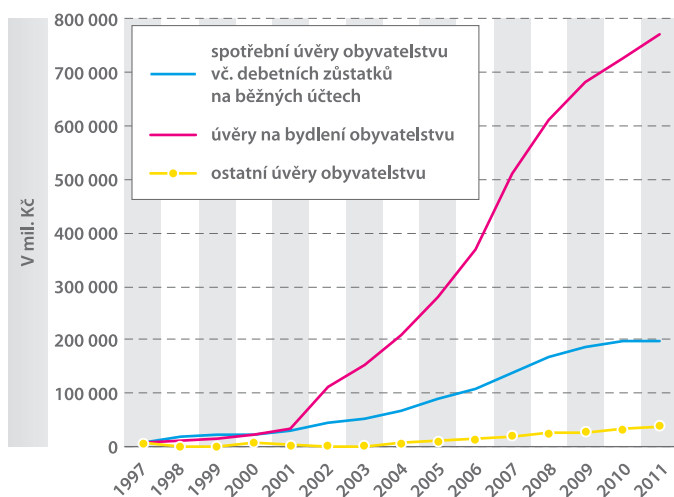
Do konce roku 1997 napůjčovaly peněžní domy klientům na bydlení – tehdy jen formou hypotečních úvěrů, které byly vzhledem k vyšší úrokových sazbách v té době velmi drahé a snižovaly tak poptávku – pouze 6,2 mld. Kč. Už za pět let však podle bankovní statistiky (vč. stavebních spořitelen) přesáhly úvěry na bydlení stouliardovou hranici (111,7 mld. Kč). Standardní a překlenovací úvěry ze stavebního spoření se na této částce podílely z 21,7 mld. Kč, resp. z 24,1 mld. Kč. Během dalších pěti let se v dosud největším boomu na českém realitním trhu objem úvěrů poskytnutých obyvatelstvu na bydlení zpětinasobil a koncem roku 2007 přesáhl půl bilionu (510,6 mld. Kč). V té době byl již objem hypotečních úvěrů (333,6 mld. Kč) dvojnásobný ve srovnání s úvěry

...skončil na počátku minulé dekády

Během období 1997–2004 však stoupla zadluženost českého obyvatelstva z pouhého procenta nominálního HDP České republiky na 9,7 %. Od roku 2005 do loňského roku pak z 12,2 % na 24,5 % HDP. Jak k tomu došlo?

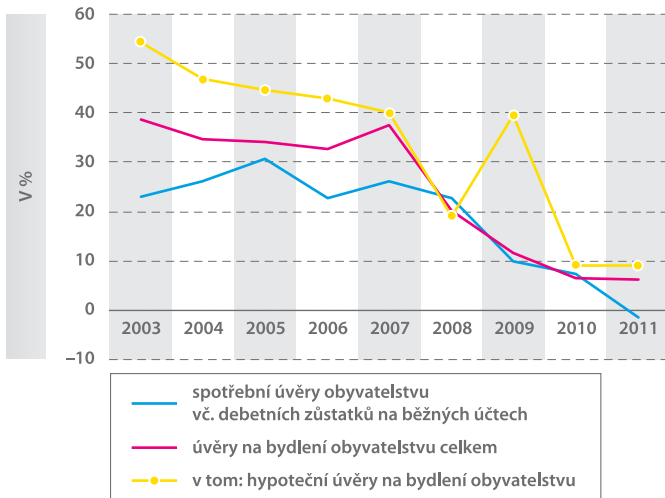
Důvodů bylo několik. Předně eskalovala spotřeba – její horizonty se ve srovnání s předchozím stavem zdály neomezené. Úroveň stylu života se zvyšovala a pro mnohé tak začínalo být přirozené financovat růst své životní úrovně penězi na dluh. A peněžní domy se snažily

Úvěry obyvatelstvu od bank



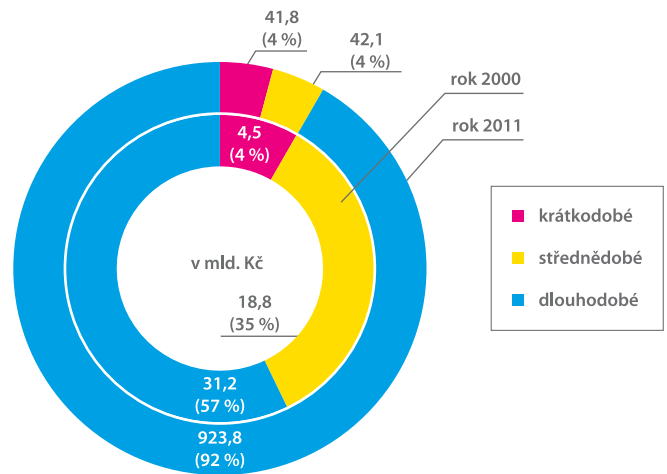
Zdroj: ČNB

Dynamika úvěrů obyvatelstvu (meziroční změna v %)



Zdroj: ČNB, vlastní propočty

Úvěry obyvatelstvu podle splatnosti v letech 2000 a 2011 (v mld. Kč a v %)



Zdroj: ČNB, vlastní propočty

poskytnutými od stavebních spořitelů (standardní a překlenovací v úhrnu 150,7 mld. Kč).

Od té doby však tempo růstu zadluženosti spojené s pořízením bydlení klesalo – od roku 2007 (+38 % meziročně) bylo vždy další rok jen zhruba poloviční a v roce 2010 činil meziroční růst zadluženosti 6,4 %. Dynamiku loňského roku lze pokládat za stagnaci tempa (+6,1 %). S ohledem na krizový vývoj ekonomiky v roce 2009, který na české domácnosti dopadl se zpožděním, je s podivem, že v letech 2010 a 2011 se stavy úvěrů

na bydlení zvýšily v řádech mnoha desítek miliard (+50,3 mld. Kč, resp. +54,4 mld. Kč).

„Citlivé“ půjčky na spotřebu

V úvěrech na spotřebu lze pozorovat vývoj odlišný. Ty totiž v časové řadě 2003–2011 zaznamenaly meziroční přírůstek nad 30 % pouze jednou, a to v roce 2005. U úvěrů na bydlení to však bylo obvyklé v období 2003–2007 každý rok, a to dokonce v průměru o 36 %. Současně se však právě segment

půjček na spotřebu projevil jako daleko citlivější na vývoj ekonomiky – a tedy i disponibilních příjmů domácností než segment úvěrů na bydlení. Lidé si na spotřebu (hlavně ve formě neúčelových spotřebitelských úvěrů) půjčili v roce 2011 daleko méně a své závazky tohoto druhu především spláceli. Proto stavy úvěrů na spotřebu v roce 2011 meziročně klesly o více než 3,1 mld. Kč, u nejpoužívanějších neúčelových úvěrů pak o 4,7 mld. Kč.

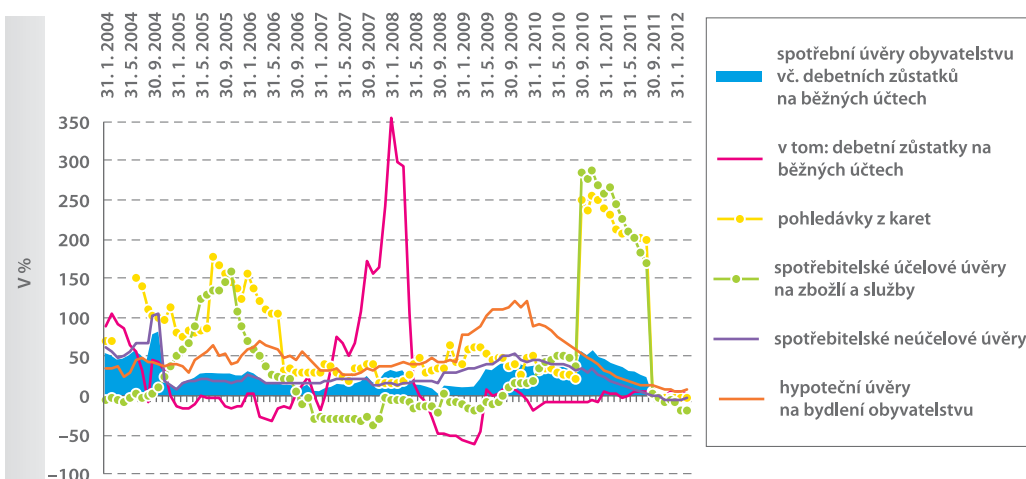
Ostražitě jsou samozřejmě i banky – úvěrů v selhání bylo

z celkových úvěrů na spotřebu v letech 2010 i 2011 pokaždé přes 11 % (v úvěrech na bydlení v obou letech jen 3,2 %, hypotečních 3,1 %).

Málo úvěrů v ohrožení?

Je paradoxní, že i v předchozích dvou nepříznivých letech investovaly české domácnosti do pořízení či rekonstrukcí svých domů a bytů přes 100 mld. Kč? Lze to zřejmě zdůvodnit pokračující příjmovou diferenciací v české společnosti, kdy jistá část domácností disponuje dostatkem bonity, aby banky uvěřily, že jim své dlouhodobé závazky spojené s pořízením vlastního bydlení splatí. Právě tak lze vcelku logicky zhodnotit pokles úvěrů na spotřebu, kde je zřejmě klientský segment v převažující většině jiný než u dlužníků, jejichž dluhy leží v nemovitostech. A k té bezstarostnosti z úvodních vět: podíl úvěrů v selhání je sice procentuálně velmi nízký. Ale opravdu je těch 25 mld. Kč v půjčkách na bydlení a 22 mld. Kč v půjčkách na spotřebu, ohrožených nesplacením, tak málo?

Dynamika úvěrů obyvatelstvu na spotřebu a hypotečních úvěrů (meziročně v %)



Zdroj: ČNB, vlastní propočty

Drahomíra Dubská
oddělení svodných analýz